

RAMUNĖ VASKELAITĖ

Lietuvos bankas

ABSTRAKČIŪJŲ DAIKTAVARDŽIŲ DAUGISKAITOS VARTOJIMAS EKONOMIKOS KALBOJE IR NORMA

ESMINIAI ŽODŽIAI: vienaskaitiniai daiktavardžiai, abstraktieji daiktavardžiai, kaitymas skaičiumi, reikšmės konkretėjimas, vediniai, norma, vartosena.

ĮVADAS

Daiktavardžių skaičiaus normiškumas lyg ir nebūtų labai problemiškas, jei ne daiktavardžiai, kurių norma teikia pripažinti tik vieną kurį skaičių – vienaskaitą arba daugiskaitą – ar vieno kurio skaičiaus vartojimą tam tikromis aplinkybėmis.

Tos aplinkybės įvardijamos skaičiaus vartojimo normą pateikiančioje *Kalbos patarimų* knygelėje *Gramatinės formos ir jų vartojimas*: nepriimtina lietuvių bendrinei kalbai laikoma vienaskaita neapibendrintai reiškiant augalų, gyvūnų ar panašią rūšį, daugiau kaip vieną asmenį, nusakant renginių, vietų ir kitokius pavadinimus (KP1 2002: 19–20). Vartosenoje tokiais atvejais kaip tik linkstama rinktis vienaskaitą (KPIB 1995–2005). Įžvalgiuose nenorminių kalbos reiškinių ir kodifikuotos normos santykio tyrimuose, lietuvių kalbotyroje bene aktyviausiai plėtojamuose Ritos Miliūnaitės (2002; 2003a, b, c; 2004; 2006a, b; 2007), atskleidžiama, kad atkaklaus vartosenos priešinimosi vienai ar kitai raštu įteisintai normai nereikėtų skubėti įvardyti kaip pastarosios pažeidimo, bendrinės kalbos nemokėjimo. Kartais toks priešinimasis tik parodo giliojoje kalbos sanklodoje glūdinčias sintaksines, semantines ar kitokias aplinkybes, kurios kalbos normintojų nebūna užčiuoptos ar pakanka-

mai įvertintos. Todėl į vartosenoje paplitusius kai kuriuos nenorminius laikomus atvejus reikėtų kreipti dėmesį, dar atidžiau juos iširti, o paaiškėjus, kad esama svarių priežasčių, gal net keisti kodifikuotąją normą.

Straipsnyje nagrinėjamas vartosenoje dažnai pastebimas polinkis – vienaskaitiniais laikomus daiktavardžius vartoti daugiskaitos forma. Kalbama apie vieną tokių daiktavardžių pogrupį, būtent abstrakčiuosius daiktavardžius. Šio klausimo aktualumą rodo ilgakai stebėta bendrinės kalbos vartojimo sritis – ekonomikos kalba. Joje *pervedimų, mokėjimų, atsiskaitymų, skaičiavimų, svyravimų, įsipareigojimų, pajėgumų, rizikų, grėsmių, krizių, deficitų, biudžetų, balansų, ekonomikų, ekonominių veiklų, lygių, apimčių, verčių* ir kitų iš pažiūros abstrakčios reikšmės daiktavardžių vartojama gausiai, nors bendrinės kalbos normą teikiančiuose *Kalbos patarimuose* vienaskaitinių abstrakčiųjų daiktavardžių daugiskaita vertinama pačiu neigiamiausiu iš keturių laipsnių, tame leidinyje taikomų kalbos reiškinių santykiui su norma žymėti – nuoroda *ntk.* („neteiktina“), reiškiančia, kad reikškinys bendrinei kalbai neteiktinas (KP1 2002: 20). Vis dėlto šį neatitikimą laikyti vartosenos ir normos priešara neturėtų būti skubama – *Kalbos patarimuose* numatomos dvi išimtys. Tiesa, viena jų – abstrakčiųjų daiktavardžių daugiskaita vartotina kaip stilistinė gausos pabrėžimo priemonė – nagrinėjamai vartosenai negali būti taikoma. Buvo tiriami oficialiojo dalykinio stiliaus tekstai, kurie vietomis net priartėja prie mokslinio, todėl emocinės ekspresinės priemonės jų kalbai nebūdingos. Dylant stilių ir žanrų riboms jų apskritai pasitaiko, bet gausai pabrėžti skirtos daugiskaitos neteko aptikti. Šiuose tekstuose dalykiškai aprašomi ir nagrinėjami per tam tikrą laikotarpį (metus, pusmetį, ketvirtį) įvykę ekonominiai procesai, todėl čia kur kas svarbiau tikslumas, o ne išraiškingumas. Nors oficialiai vieni tie tekstai vadinami apžvalgomis, kiti – ataskaitomis, šiame straipsnyje patogumo sumetimais visi jie apibendrintai vadinami ekonomikos apžvalgomis.

Atmetus gausos pabrėžimo išimtį, vienintelis abstrakčiųjų daiktavardžių daugiskaitą *Kalbos patarimuose* pateisinantys veiksnys lieka daiktavardžio reikšmės sukonkretėjimas. Norma atrodytų paprasta: jei abstrakčios reikšmės daiktavardis sukonkretėjęs, jo daugiskaita vartotina, jei ne, – daugiskaitos vartojimas yra normos pažeidimas. Bet ar iš tiesų takoskyra tarp normos ir klaidos tokia aiški? Ar ją brėžiant pakankamai įvertinami visi veiksniai, skatinantys vartoti būtent daugiskaitos formą? Tai ir turėtų padėti atskleisti vartosenos polinkių nagrinėjimas, tačiau prieš pereinant prie jo reikėtų išsamiau aptarti tiek *Kalbos patarimuose*, tiek kituose norminamojo pobūdžio darbuose formuluojamą abstrakčiųjų daiktavardžių skaičiaus vartojimo normą.

1. KODIFIKUOTA NORMA IR NUMATOMOS IŠIMTYS

Dėl abstrakčiųjų daiktavardžių skaičiaus *Kalbos patarimuose* formuluojamas toks teiginys: „daugiskaita *ntk.* = **vienaskaita**, kai daiktavardis yra abstraktusis, reiškia neskaidomus (neskaičiuojamus) daiktus ir yra vienaskaitinis“ (KP1 2002: 20). Abstrakčiojo, vienaskaitinio ar reiškiančio neskaidomus (neskaičiuojamus) daiktus daiktavardžio sąvokos nei skaičiaus vartojimo normą teikiančioje knygelėje *Gramatikos formos ir jų vartojimas*, nei kitose šios serijos knygelėse neapibrėžiamos. Žinoma, jas apibrėžti ir nėra tokio pobūdžio leidinio tikslas, bet nepaaiškinus, kokia joms teikiama prasmė, kyla pavojus teikinį interpretuoti dvejopai: 1) daugiskaita neteiktina, kai daiktavardis tenkina visas tris sąlygas (jis ir abstraktusis, ir vienaskaitinis, ir reiškia neskaidomus ar neskaičiuojamus daiktus); 2) daugiskaita neteiktina, kai daiktavardis tenkina vieną kurią sąlygą.

Atsakymo, kaip šis teiginys turėtų būti interpretuojamas, lietuvių kalbos daiktavardžių skaičiaus aprašuose nerastume; iš jų paaiškėtų, kad negalima nė viena interpretuotė. Tuose aprašuose paprastai pateikiama klasifikacija, pagal kurią abstraktieji daiktavardžiai skiriami kaip vienas iš vienaskaitinių daiktavardžių pogrupių¹, pastarieji – kaip viena iš skaičiais nekaitomų daiktavardžių, tapatinamų su reiškiančiais skaičiuoti negalimus daiktus, grupių (Jakaitienė ir kt. 1976: 36–41; Paulauskienė 1983: 166–167; 1994: 149–150; 2004a: 148–149; 2006: 73–77; Paulauskienė, Tarvydaitė 1986: 67–77; DLKG 1997: 65–68). Neteiktinu laikyti pirma kurį nors pogrupį, paskui visą grupę būtų nelogiška. Vadinasi, *Kalbos patarimų* teiginys grindžiamas ne daiktavardžių klasifikacija pagal skaičių, o bendruoju jų skirstymu į konkrečius ir abstrakčiuosius ir iš abstrakčiųjų daugiskaitos forma teikiama nevertoti vienaskaitinių. Tik neaiški trečia neteiktinumo sąlyga – kad daiktavardis dar turi būti ir reiškiantis neskaidomus (neskaičiuojamus) daiktus. Pagal minėtą klasifikaciją visi vienaskaitiniai daiktavardžiai yra reiškiantys

¹ Kitų pogrupių nurodoma nevienodai: vienur dar skiriami kuopiniai (*augalija, aukštuomenė, inteligentija*), tikriniai (*Lietuva, Kaunas, Klaipėda*) ir medžiagas reiškiantys daiktavardžiai (*actas, auksas, betonas*) (Jakaitienė ir kt. 1976: 38; DLKG 1997: 66), kitur pridedamas ir ligų pavadinimų (*gripas, kokliušas, sloga*) pogrupis (Paulauskienė, Tarvydaitė 1986: 74), atskirai minimi pasaulio šalių, vėjų pavadinimai (*pietys, rytys, šiaurys*) (LKŽin 1998: 100; Paulauskienė 1994: 150; 2004b: 300–301; 2006: 74). Adelė Valeckienė, atkreipusi dėmesį į tai, kad tiek *singularia tantum*, tiek *pluralia tantum* daiktavardžiai dažnai turi tas pačias reikšmes, pateikia bendrą klasifikaciją, apimančią tiek vienus, tiek kitus daiktavardžius (Valeckienė 1998: 218–219).

neskaidomus (neskaičiuojamus) daiktus, o reiškiantys skaidomus (skaičiuojamus) nebėra vienaskaitiniai. Vadinasi, patikslinimas *Kalbos patarimuose* lyg ir nebūtų reikalingas. Jei jam neteikiama kokia nors prasmė, kurios čia tiesiog nemėginta išsiaiškinti, tame leidinyje formuluojamą normą galima apibendrinti taip: bendrinei kalbai neteiktina vienaskaitinių abstrakčiųjų daiktavardžių daugiskaita, išskyrus gausos pabrėžimo ir daiktavardžio reikšmės sukonkretėjimo atvejus.

Kai kuriuose kalbos kultūros vadovėliuose reikšmės sukonkretėjimo išimtis neminima, oficialiuosiuose stiliuose nurodoma daugiskaitos forma nevartoti jokių vienaskaitinių daiktavardžių, tarp jų – ir abstraktų. Štai Jono Šukio knygoje *Kalbos kultūra visiems* rašoma: „Oficialiuosiuose kalbos stiliuose nevartotina vienaskaitinių daiktavardžių daugiskaita, ypač jeigu daiktavardžiai abstraktūs ir reiškia neskaičiuojamus dalykus“ (Šukys 2003: 105), o Aldonos Paulauskienės *Lietuvių kalbos kultūroje* nurodoma, kad vienaskaitinių daiktavardžių daugiskaitą netinka vartoti neutraliame stiliuje (Paulauskienė 2004a: 152).

Pagrindiniame dabartinės lietuvių kalbos morfologinių formų apraše – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje* (DLKG) reikšmės konkretėjimo išimtis numatoma: „Kartais abstraktieji daiktavardžiai sukonkretėja ir jais imama vadinti ne tik apibendrintus veiksmus, būsenas, ypatybes, bet ir konkrečias tų veiksmų, būsenų, ypatybių apraiškas. Abstraktusis vienaskaitinis daiktavardis tada gali būti vartojamas ir daugiskaitos forma, plg.: *džiaūgsmas – džiaūgsmai, rūpestis – rūpestčiai, skaušmas – skaušmai*“ (DLKG 1997: 62). Tačiau iš DLKG formuluočių aiškėja, kad konkretėjimas gali būti nevienodo laipsnio: daiktavardis gali ne tik gauti naują reikšmę, bet ir įgyti tam tikrą reikšmės atspalvį (DLKG 1997: 66). Tiesiogiai įvardijamas tik „sukonkretėjusių“ daiktavardžių daugiskaitos teiktinumas, tačiau „sukonkretėjimo“ aiškinimas rodytų, kad šiuo pasakymu galėtų būti apimami ir silpnesni reikšmės pakitimo atvejai. Aiškios formuluotės, ar vartotina tik menku konkretumo laipsniu nuo abstrakto besiskiriančių žodžių daugiskaita, DLKG nepateikiama. Bet jei ir būtų pateikta, norma vis tiek liktų nevisiškai aiški, nes nei DLKG, nei kituose norminamuosiuose leidiniuose abstrakčiųjų ir konkrečiųjų, juolab tik kurį nors konkretumo laipsnį įgijusių, daiktavardžių sąrašų nėra. Nei reikšmės abstraktumas, nei skirtingi jos konkretėjimo laipsniai nežymimi ir žodynuose. Kai padėtis tokia, visa teisė spręsti, kiek abstrakčiajam daiktavardžiui suteikti konkretumo, tenka vartosenai. Bet kad ir

kiek jo būtų suteikta, kai tenurodomos kraštinės normos ir klaidos ribos, net menkiausią konkretumo atspalvį įgijusių daiktavardžių daugiskaitos pavartojimas normos pažeidimu negali būti laikomas.

Žinoma, reikšmės konkretėjimo laipsnį apibrėžti nėra paprasta. Į tai atkreipusi dėmesį R. Miliūnaitė konkretumo ir abstraktumo priešpriešą laiko viena tų, kurios neleidžia brėžti aiškesnės ribos tarp norminių ir ne-norminių kalbos reiškinių, ir viena iš priežasčių skirti ne tik bendrinei kalbai teiktinus ir neteiktinus, bet ir tarpinius atvejus (Miliūnaitė 2003a, b). *Kalbos patarimuose* tarpinių atvejų sistema iš tiesų taikoma: be teiktinų ir neteiktinų, dar skiriami vengtini atvejai ir šalutiniai normos variantai. Tačiau vertinant abstrakčiųjų daiktavardžių skaičių brėžiamos tik kraštinės ribos, t. y. gryno vienaskaitinio abstrakčiojo daiktavardžio daugiskaita laikoma klaida, sukonkretėjusio – norma. Išeitų, kad galimybė rinktis tarpinius atvejus nei atmetama, nei pripažįstama.

Beveik prieš tris dešimtmečius išleistame norminamojo pobūdžio darbe *Gramatikos normos ir dabartinė vartosena*, be reikšmės konkretėjimo kriterijaus, buvo iškeltas dar vienas – kiek daugiskaita vartojamas daiktavardis būdingas lietuvių kalbai (Paulauskienė, Tarvydaitė 1986). Antai pedagogikos termino *mokėjimai* ir žurnalistikos srityje tuo metu plitusių *medžiagų*² teiktinumu suabejota, nes išvelgta, kad tai tiesioginiai vertiniai iš rusų kalbos, tačiau sukonkretėjusia reikšme vartotiems *pajėgumams* imta pritarti (Paulauskienė, Tarvydaitė 1986: 76–77). Vėliau išleistuose to leidinio bendraautorės darbuose jau ir *pajėgumai*, *apimtys* vadinami vertiniais (Paulauskienė 2004a: 152; 2004b: 304). Praėjus dviem dešimtmečiams nuo leidinio pasirodymo, Ramunės Kasperavičienės straipsnyje jau konstatuojama ne tik rusų, bet ir anglų kalbos įtaka (Kasperavičienė 2006: 217). Būtent ja Valsybybinės lietuvių kalbos komisijos sudarytame Konsultacijų banke grindžiamas abstrakto *pardavimai* taisyimas: ši forma esą atsiradusi dėl anglų kalbos įtakos, tiksliau – dėl angl. *sales* (žr. <http://www.vlkk.lt/lit/2331>).

Daugiau vienaskaitinių abstrakčiųjų daiktavardžių daugiskaitą pateisinančių priežasčių, be reikšmės konkretėjimo ir stilistinių sumetimų, lietuvių kalbos norminamuosiuose leidiniuose nenumatoma. Morfologijos aprašuose apie vieną kitą paskatą prasitaria aptariant kitų pogrupių vienaskaitinius daiktavardžius. Jų daugiskaita apibūdinama kaip reiškianti būseną,

² Dabartinė vartosena rodytų, kad terminas *medžiagos*, kuriuo prieš pustrėčio dešimtmečio buvo apibendrintai įvardijami straipsniai, žinutės ir reportažai, bent iš viešosios kalbos pasitraukė.

būdingą ne vienam kartui, rodanti būsenos tęstinumą (Paulauskienė 1989: 166; 2004b: 305). A. Paulauskienės *Lietuvių kalbos kultūroje* atskirai minimi du atvejai, kai daugiskaitos forma pavartota dėl šalia einančių žodžių, nurodančių daugiau nei vieną objektą: *Jis išgelbėjo ne vieno žmogaus gyvybes; Iki rugpjūčio pradžios reikia baigti mokyklų remontus* (Paulauskienė 2004a: 152). Tokia daugiskaita laikoma neteiktina, bet šie atvejai išsamiau nenagrinėjami. Tvirtai laikantis nuostatos, kad vienskaitiniai abstraktieji daiktavardžiai skaičiais nekaitomi, kad jų daugiskaita yra ne kaitymo, o leksinės reikšmės skirtumo požymis, pabrėžiama visuose autorės vienos ar su bendraautorėmis rašytuose darbuose (Paulauskienė 1983, 1989, 1994, 2004a, 2004b, 2006; Jakaitienė ir kt. 1976; Paulauskienė, Tarvydaitė 1986), šie atvejai įvardijami kaip paprasčiausias neapdairumas rašant, praleidimas redaguojant tekstą; vis dėlto tenka pridurti, kad kartais ir gyvybes, ir remontus žmonės suskaičiuoja (Paulauskienė 2004a: 152).

Daugiau abstrakčiųjų daiktavardžių daugiskaitos vartojimo paskatų paminima dviejuose pastarųjų metų straipsniuose apie skaičiaus vartojimo polinkius. R. Kasperavičienė kai kurių daiktavardžių daugiskaitą (*džiaugsmas, verksmas*) susieja su poreikiu reikšti intensyvumą, kitų (*gripas, skausmas, lietūs, darganos, sniegas*) ji laiko žyminčią kartojimąsi (Kasperavičienė 2006: 218–219). Tiesa, poreikis pabrėžti kartojimąsi kaip daugiskaitą palaikantis veiksnys išsamiau nenagrinėjamas, o tai, kad pateikiama tik grožinės literatūros pavyzdžių, rodytų, jog tokia daugiskaita laikoma menine raiškos priemone. Poreikis pabrėžti kartojimą su abstraktais, tiksliau – su priesagos *-imas (-ymas)* daiktavardžiais, tiesiogiai susiejamas Rasuolės Vladarskienės (2008) straipsnyje. Dėl tokios daugiskaitos teiktinumo kiek abejojama, bet daiktavardžių, žyminčių abstraktų dalyką, kuris gali būti skaidomas, yra įvairių rūšių arba galimas skaičiuoti, vartojimas daugiskaitos forma neįmanomu nelaikomas. Kitaip nei minėtuose morfologijos aprašuose, šiame straipsnyje pavyzdžių pateikiama ne meninio, bet oficialiojo dalykinio stiliaus. Apskritai straipsnio autorės parodoma, kad anksčiau abstrakčiais laikytų daiktavardžių daugiskaita dabartinėje lietuvių kalboje nebėra pavieniai atvejai – jos vartojimas vadinamas polinkiu (Vladarskienė 2008: 125).

Šį aktualų polinkį, remiantis ekonomikos srities vartosena, čia ir bus mėginama panagrinėti. Analizė sutelkiama į veiksnius, skatinančius ar palaikančius abstrakčiais laikomų daiktavardžių vartojimą daugiskaitos forma.

2. VARTOJIMO YPATUMAI IR VEIKSNIAI

2.1. Tipiškų abstraktų daugiskaita

Bene tipiškiausiai abstraktais įprasta laikyti veiksmažodžių vedinius, padarytus su priesaga *-imas*. DLKG pripažįstama, kad ši priesaga iš afiksų, vartojamų abstraktams daryti, yra pati dariausia ir kad jos vediniai vartojami labai aiškia ir gryna veiksmo pavadinimo reikšme (DLKG 1997: 94)³. To paties abstraktų darybos formanto variantu laikomos priesagos *-ymas* darumas pripažįstamas ribotesnis (DLKG 1997: 95). Daiktavardžių su šiomis priesagomis gausa, bent jau kanceliarinėje kalboje, konstatuota beveik prieš dvidešimt metų (Oginskienė 1994). Ji susieta su svetimų kalbų įtaka, tačiau ne menkesne tokių daiktavardžių plitimo priežastimi reikia laikyti ir darybos tipo produktyvumą.

Vis dėlto tai, kad žodis turi tipiškiausių abstraktų priesagą, dar nereiškia, jog jis yra abstraktas. Kai kurie priesagos *-imas* (*-ymas*) vediniai yra visiškai sukonkretėję, t. y. patyrę semantinių pokyčių⁴. Dalis jų vartojami renginio, tiksliau – tam tikros sueigos, reikšme. Ekonomikos apžvalgose dažniausiai pavartojama šios reikšmės daiktavardžių – *minėjimas, pasitarimas, susirinkimas, susitikimas, suvažiavimas, svarstymas*, pvz.: *Valdytojų valdyba paprastai posėdžiauja du kartus per metus – per pavasario ir metinius TVF ir Pasaulio banko grupės susitikimus* (LBMA 2012 05: 68); *Šiuose susitikimuose ji taip pat nustatė klausimus, būtinus įtraukti į ECBS socialinio dialogo darbo grupės susirinkimų darbotvarkę* (MA 2011: 206); *Be to, buvo rengiami ECB specialistų ir Europos Parlamento narių pasitarimai įvairiais ECB kompetencijai priklausančiais klausimais* (MA 2008: 184).

Nesvetimi nagrinėjamai vartosenai ir visiškai sukonkretėję priesagos *-imas* (*-ymas*) vediniai, reiškiantys rašytinį tekstą. Tai daugiausia dokumentų pavadinimai: *įsakymas, įstatymas, nurodymas, nutarimas, pažymėjimas, pranešimas, sprendimas* ir kt. Kai norima nurodyti, kad dokumentų yra daugiau nei vienas, vartojama daugiskaitos forma, pvz.: *Būtinai įstatymai, kad Danijos indėlių draudimo sistema laikytųsi piniginių finansavimo draudimo* (MA 2011: 118); *Valdančioji taryba, be kita ko, atkreipė dėmesį į*

³ Atsižvelgiant į darybos tipo produktyvumą ir veiksnių pavadinimų (*nomina actionis*) artimumą veiksmažodžio formai, tokiems vediniams netgi siūloma skirti ypatingą vietą gramatiniame apraše (Pakerys 2006).

⁴ Reguliariusius veiksmažodžių abstraktų semantinius pokyčius ir jų modelius išsamiai nagrinėja Zofija Babickienė (2012).

kai kurių vyriausybės **pareiškimus** dėl priemonių bei reformų fiskalinės ir struktūrinės politikos srityse (MA 2012: 15). Tokie daiktavardžiai kaitomi skaičiumi kaip ir kiti konkrečios reikšmės daiktavardžiai. Taigi jų daugiskaita yra kaitymo skaičiumi rezultatas ir kartu – nemenka paskata plisti ir kitų priesagos *-imas (-ymas)* vedinių daugiskaitai.

Daugiskaitos forma ekonomikos kalboje vartojami ir tie priesagos *-imas (-ymas)* daiktavardžiai, kuriuos apibendrintai galima apibūdinti kaip turinčius veiksmo rezultato ar objekto reikšmę. Sakinyje *Kiekvienos šalies bankų sistema galėjo kompensuoti siunčiamų mokėjimų vertę, susijusių su prekių ir paslaugų grynųjų importu ar turto iš kitos euro zonos šalies įsigijimu, įplaukomis* (MA 2012: 35) daiktavardis *mokėjimai* vartojamas veiksmo objekto reikšme, o daiktavardį *pervedimai*, pavartotą sakinyje *ES pervedimai 2012 m. pirmąjį ketvirtį, palyginti su ankstesniu ketvirčiu, buvo didesni* (LEA 2012 08: 12), greičiau reikėtų sieti su veiksmo rezultatu⁵. Kad ir kuria iš šių reikšmių tokie daiktavardžiai būtų vartojami, jie yra gerokai konkretesni už grynus abstraktus – veiksmo pavadinimo reikšmės daiktavardžius. Antai *mokėjimai* pagal konkretumo laipsnį atitiktų priešdėlinės ar priesaginės darybos vedinius *mokesčiai, įmokos*, o *pervedimai* – vedinį *perlaidos* ar pan. Iš DLKG pateikto daiktavardžių darybos aprašo matyti, kad veiksmo rezultatą ar objektą lietuvių kalbai ir išties būdingiau įvardyti ne priesagos *-imas (-ymas)* vediniais, o kitokių priesagų ar galūninės darybos žodžiais (DLKG 1997: 125–128).

Žodžių darybos tipų reikšmes siūloma specializuoti, t. y. priesagos *-imas (-ymas)* vedinius vartoti tik veiksmo pavadinimo reikšme, o veiksmo rezultatą (ir tam tikrų veiksmų sistemą, veiklos sritį) nusakyti ne grynos veiksmo reikšmės veiksmažodžiais daiktavardžiais, bet kitokių priesagų (ar priešdėlių, galūnių) vediniais (Oginskienė 1994: 56). Deja, nagrinėjamoje vartosenoje tokios rekomendacijos ne visada galima paisyti, nes kitokių priesagų ar priešdėlių vediniai paprastai būna „užimti“, t. y. toje pačioje srityje vartojami kaip kitas reikšmės turintys terminai, o sąsają su pamatiniu veiksmažodžiu žyminčiu veiksmažodžiu aktualu išlaikyti. Kitas reikšmės ekonomikos kalboje yra įgiję bendrą šaknį su daiktavardžiu *mokėjimas* turintys vediniai *įmoka, mokestis*, turbūt todėl mokamos sumos reikšme ir paplito *mokėjimai*.

⁵ Skirdama veiksmažodžių abstraktų semantinius modelius, Z. Babickienė atkreipia dėmesį, kad lietuvių kalbotyroje įprasta veiksmo rezultato grupei priskirti ir tuos veiksmažodžius abstraktus, kuriuos būtų galima pavadinti veiksmo objekto pavadinimais, ir skiria atskirą *nomina objectum* semantinį modelį (Babickienė 2012: 20).

Su daiktavardžiais *atsiskaitymai*, *įsipareigojimai*, *pavedimai* bendrą šaknij turinčių žodžių ekonomikos kalboje nevartojama, taigi vedinių daryti būtų galima, tačiau pamatinis veiksmožodis ir pats yra vedinys, todėl padaryti iš jo kitus vedinius nėra paprasta ar net iš viso neįmanoma. Tai, matyt, irgi yra veiksnys, palaikantis daiktavardžių su abstraktams būdinga priesaga plitimą veiksmo objekto ar rezultato reikšme. Žinoma, abstraktais šiuos daiktavardžius būtų galima pavadinti tik sąlygiškai, nes jie yra sukonkre-tėję. Jų reikšmė skiriasi nuo grynųjų abstraktų, ir tą reikšmės skirtumą nurodo būtent daiktavardžio vartojimas daugiskaitos forma. Daugiskaita šiais atvejais yra ne daiktavardžių kaitymo skaičiumi, o reikšmės diferencijavimo rezultatas.

Nemažai šios grupės daiktavardžių vartosenoje yra įgiję termino statusą. Tokių terminų, dažniausiai kaip kitų terminų sudedamųjų dalių, yra įtrauk-ta ir į ekonomikos terminų žodynus. Antai viename naujausių tokio pobū-džio darbų – D. W. Pearce'o *Aiškinamajame ekonomikos anglų–lietuvių kalbų žodyne* (AETŽ)⁶ pateikta *mokėjimų balansas* (AETŽ 2006: 205–207), *tarp-tautinė mokėjimų sistema* (AETŽ 2006: 154), *pavedimų problema* (AETŽ 2006: 628), *neatidėliojamų atsiskaitymų rinka* (AETŽ 2006: 588), *būsimųjų atsiskaitymų sandoris*, *būsimųjų atsiskaitymų sandorių rinka* (AETŽ 2006: 251), *įsipareigojimai* (AETŽ 2006: 362), *einamieji įsipareigojimai* (AETŽ 2006: 148), *įdarbinimai* (AETŽ 2006: 195), *importo apribojimai* (AETŽ 2006: 290), *racionalieji vėlavimai* (AETŽ 2006: 532) ir kt. Dar daugiau terminų, turinčių daugiskaitos formą, tame žodyne vartojama aiškinant sąvokas. Jų patenka ir į Valstybinės lietuvių kalbos komisijos tvarkomą Lietuvos Respublikos ter-minų banką: *atsiskaitymų rizika*; *atsiskaitymų sąskaita*; *atsiskaitymų tarpinin-kas*; *einamieji pavedimai*; *ekonominiai svyravimai*; *įsipareigojimai investuotojui*; *mokėjimų balansas*; *naudojimasis valstybės biudžeto, apskaitos ir mokėjimų sistema*; *trumpalaikiai įsipareigojimai*; *valstybės biudžeto, apskaitos ir mokėjimų sistema*; *veiklos segmento įsipareigojimai* ir kt. (LRTB 2012).

Realioji vartoseną patvirtina, kad daugiskaitos formą turintys priesagos *-imas* (*-ymas*) daiktavardžiai nėra tik terminų žodynų duomenys. *Pavedimai*,

⁶ Ekonomika yra ta sritis, kurios terminija patyrė vieną didžiausių perversmų. Lietuvoje 50 metų laisvosios rinkos ekonomikos ir jos terminijos nebuvo. Atkūrus nepriklausomybę, ėmė plūsti angliški terminai. Su jų antplūdžiu mėginta tvarkytis verčiant angliškus terminų žo-dynus, bet, nesant terminų vartojimo tradicijos, ne visada buvo parinkti tiksliausi dalykiniai ir taisyklingiausi kalbos atžvilgiu lietuviški atitikmenys. Šis verstinis žodynas išsiskiria tuo, kad dauguma jame pateiktų terminų yra patikrinti vartosenos ir įvertinti kalbos specialistų – žodyną rengiant prisidėjo Lietuvių kalbos instituto Terminologijos skyrius.

einamieji pervedimai, kapitalo pervedimai, migrantų pervedimai yra bene pagrindinės Lietuvos Respublikos mokėjimų balanso – statistinės ataskaitos, apibendrinančios visus išorinius sandorius, kuriuose valstybė dalyvauja tam tikrą laikotarpį, sąvokos, o šios ataskaitos pavadinimas rodo, kad termino statusą turi ir *mokėjimai*. Kadangi valstybės sandoriai neatsiejamai susiję su kitais ekonominiais procesais, tokie terminai yra ir vienos svarbiausių bet kurios ekonomikos apžvalgos sąvokų. Jų vartojama daugiau ar mažiau sukonkretintų, pvz.: ***Einamuosius pervedimus iš esmės sudaro neinvesticiniai ES fondų mokėjimų srautai ir emigrantų pervedimai, taigi jie reikšmingai gerina einamosios sąskaitos balansą*** (LEA 2011 11: 10); *Labiausiai išlaidas padidino trečdaliu per metus ūgtelėję einamieji ir kapitalo pervedimai, dešimtadaliu didesni palūkanų mokėjimai ir beveik 2 procentais išaugusi kompensacija dirbantiesiems* (Pranešimas 2012 05: 20).

Beveik nė vienoje ekonomikos apžvalgoje neišsiverčiama ir be *atsiskaitymų, įsipareigojimų, pardavimų, svyravimų*, pvz.: *Taikydama PoP mechanizmą, sistema CLS iš esmės panaikina pagrindinę riziką, susijusią su atsiskaitymais už užsienio valiutos sandorius* (MA 2011: 149); *Licencijos AB bankui SNORAS atšaukimas taip pat gali sumažinti kredito augimą Lietuvoje, nes šio banko kreditavimo įsipareigojimai 2007–2011 m. sudarė 3–4 procentus visos bankų sistemos kreditavimo įsipareigojimų* (Pranešimas 2011 12: 16); *Didėjant užsakymams ir pardavimams tiek vietinėje, tiek užsienio rinkose, turimų gamybos pajėgumų panaudojimo lygis ir toliau yra aukštas* (LEA 2012 08: 21). Tam tikros formaliosios raiškos žodžių įsigalėjimas kaip terminų ir jų įteisinimas žodynuose, žinoma, yra paskata tokių terminų darytis ir daugiau.

Kai padėtis tokia, nesunku suprasti, kodėl toks neveiksmingas daiktavardžio *pardavimai* taisymas (žr. Paulauskienė, Tarvydaitė 1986: 75; KP1 2002: 20; Šukys 2003: 105; Kasperavičienė 2006: 218). Vartosena, taikydama analogijos principą, šį daiktavardį tik derina prie bendros sistemos, juolab kad Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatyme kaip terminas yra įteisintas antoniminės reikšmės daiktavardis *pirkimai*⁷, veikia ir Viešųjų pirkimų tarnyba. Terminas *viešieji pirkimai* įtrauktas į Rūtos Vainienės *Ekonomikos terminų žodyną* (Vainienė 2005: 287). O štai į minėtąjį AETŽ kaip terminų *pardavimų mokestis, pardavimų maksimizavimo hipotezė* sudedamoji dalis įtraukti ir *pardavimai* (AETŽ 2006: 557). Iš tame žodyne pateiktos

⁷ 1999 m. šio įstatymo pavadinimą mėginta keisti į Lietuvos Respublikos viešojo pirkimo įstatymą, bet vėlesnėse redakcijose vėl grįžta prie daugiskaitos *pirkimai*.

sąvokos *reklamos ir pardavimų santykis* aiškinimo („įmonės reklamos išlaidų ir bendrųjų pardavimo pajamų santykis“) matyti, kad daiktavardžiui *pardavimai* teikiama reikšmė „pardavimo pajamos“ (AETŽ 2006: 24). Ir dauguma kitų daugiskaitos forma įsigalėjusių priesagos *-imas (-ymas)* daiktavardžių vartosenoje siejami būtent su tam tikra lėšų (pervedamų, mokamų ar pan.) suma, pvz.: *2010 m. ECB ES vardu gavo keturis mokėjimus ir šias sumas pervedė šalims paskolos gavėjoms* (MA 2011: 122); *Didesni mokesčiai ir mažesni valdžios sektoriaus pervedimai sumažina namų ūkių ir įmonių disponuojamąsias pajamas* (MA 2011: 74). Vadinasi, ir pagal reikšmę, ir pagal darybą daiktavardis *pardavimai* dera prie ištiesos terminų grupės.

Tiesa, taisant jį pateikiami pavyzdžiai (*Firma siūlo darbą programinės įrangos pardavimų (=pardavimo) vadybininkui* (KP1 2002: 20); *Viena didžiausių plastikinių langų gamintojų siūlo darbą Vilniuje pardavimų (=pardavimo) vadybininkui* (Kasperavičienė 2006: 218) rodytų, kad linkstama taisyti gryno veiksmo pavadinimo reikšme vartojamą daiktavardį. Vis dėlto pateiktuose pavyzdžiuose daugiskaita greičiau sietina ne tiek su veiksmo pavadinimu, kiek su jo kartotinumu. Toks daiktavardžio daugiskaitos dvi-reikšmiškumas taip pat atitinka kitų priesagos *-imas (-ymas)* daiktavardžių vartojimo ekonomikos kalboje polinkius. Juk *pervedimai, atsiskaitymai, mokėjimai* irgi ne visada siejami tik su lėšų suma. Neretai jie nurodo kartojamą veiksmą, tiksliau – operaciją, arba kelis vienodus veiksmus, pvz.: *T2S leis vykdyti tiek vietinius, tiek tarptautinius atsiskaitymus eurais* (LBMA 2008: 74); *Eurosistema taiko aiškiai apibrėžtas priežiūros politikos nuostatas visoms didelės vertės mokėjimo sistemoms, kurios vykdo atsiskaitymus eurais* (MA 2010: 142); *Joje ir toliau buvo įvykdoma daug mokėjimų eurais* (MA 2011: 102); *Antra, De Nederlandsche Bank atliko išankstinius mokėjimus, susijusius su Danijos indėlių draudimo sistema* (MA 2011: 118).

Vartosenoje matyti mėginimų skirtingas leksines reikšmes diferencijuoti, vartojant skirtingus žodžių junginius: *Daugiausia mokėjimų (189,5 tūkst.) atlikta ir didžiausia mokėjimų suma (1,5 mlrd. Lt) pervesta gruodžio 30 d.* (LBMA 2011: 69); *2009 m. Lietuvoje atlikta 217,2 mln. mokėjimo negrynaisiais pinigais operacijų, iš jų 210,9 mln. vietinių (97 %) ir 6,3 mln. tarptautinių mokėjimų (3 %). Šių mokėjimo operacijų vertė sudarė 1 456 mlrd. litų, iš jų vietinių mokėjimų vertė – 1 320 mlrd. litų (91 %), tarptautinių mokėjimų – 136 mlrd. litų (9 %). Per metus, palyginti su 2008 m., visų mokėjimo negrynaisiais pinigais operacijų padaugėjo 3,5 procento, iš jų vietinių mokėjimų – 3,5, o tarptautinių – 5,8 procento. Visų mokėjimo negrynaisiais pinigais operacijų*

vertė sumažėjo 22,2 procento, iš jų *vietinių mokėjimų* sumažėjo 20,3, tarp-
tautinių – 36,4 procento (LBMA 2012: 69). Vis dėlto ilgesnės konstrukcijos
į ekonomiškumą linkusiai kalbai nėra patogios, o išsamiai analizuojant eko-
nomikos reiškinį, jas reikėtų kartoti dažnai, tekstas dar būtų ir nestilingas.
Turbūt tai irgi lemia, kad tiek viena, tiek kita reikšme vis labiau linkstama
vartoti vieną daiktavardį. Kita vertus, reikšmių skirtumą parodyti dažnai ne
nebūna svarbu, nes tokį skirtumą nurodo kontekstas.

Kitų tipiškiausių abstraktų – priesagos *-umas* daiktavardžių ekonomikos
apžvalgose pasitaiko mažiau, tačiau jų vartojimas irgi atskleidžia panašių
dėsningumų. Aptariant kodifikuotąją normą minėta, kad daugiskaita var-
tojamas daiktavardis *pajėgumai* kalbos normos atžvilgiu buvo vertinamas
nevienodai, tačiau į *Lietuvių kalbos žodyną* (LKŽ) jis yra įtrauktas. Kaip
terminų *pajėgumų modelis, pajėgumų panaudojimas* (AETŽ 2006: 83), *per-
viršiniai pajėgumai, perviršinių pajėgumų teorija* (AETŽ 2006: 211) sudeda-
moji dalis šis terminas įtrauktas ir į AETŽ, o tai jau sudaro prielaidas
vartoti ir kitus šią priesagą turinčius terminus. Ekonomikos apžvalgose
terminas *gamybiniai pajėgumai* gana paplitęs, pvz.: *Ši pramonės šaka pla-
nuoja tolesnę gamybos plėtrą ir turi laisvų gamybinių pajėgumų, leisiančių
operatyviai didinti gamybą* (LEA 2011 11: 8); *Jau kurį laiką investicijų po-
reikį privačiajame sektoriuje rodo didėjantis gamybinių pajėgumų panau-
dojimo lygis. Nuo 2009 m. antrojo ketvirčio iki 2011 m. pirmojo ketvirčio
pramonės įmonių gamybinių pajėgumų panaudojimas padidėjo nuo 60 iki
69 proc.* (FSA 2011: 7).

Termino statusą linksta įgyti ir *nesubalansuotumai*, pvz.: *Euro zonos sko-
lų krizė yra ilgą laiką didėjusių ekonominių ir finansinių nesubalansuo-
tumų euro zonos ir pasaulio ekonomikoje padarinys* (FSA 2012: 18); *Todėl
Estijos ekonomika buvo reikšmingai pakoreguota, o tai padėjo sureguliuoti tam
tikrus išorės ir vidaus nesubalansuotumus, susidariusius spartaus augimo
metais* (MA 2011: 126). Šiais atvejais pavartotą daugiskaitą gal ir būtų ga-
lima palaikyti paveikta konteksto. Tačiau kitais atvejais tokio konteksto
poveikio nėra, o daiktavardis *nesubalansuotumai* vis tiek vartojamas, pvz.:
*ECB dokumentuose, kuriuose analizuojama ne euro zonos šalių ekonomika,
nėra valstybėms narėms skirtų konkrečių rekomendacijų dėl makroekonomi-
nių nesubalansuotumų prevencijos ir priežiūros* (LBMA 2012: 67).

Anglų kalboje daiktavardis *imbalances* skaičiumi kaitomas, tik kažin, ar
tai yra pagrindinis veiksnys, lemiantis jo lietuviško atitikmens formą. Ang-
lų kalba greičiau tēra paskata kurti lietuvišką atitikmenį, o pastarojo formą

lemia vidiniai kalbos polinkiai: analogijos principo taikymas, abstraktų polinkis konkretėti įgyjant daugiskaitos formą, galimybė šia forma žymėti leksinės reikšmės skirtumą ir kt. Kad anglų kalba lietuviško atitikmens skaičiaus formai įtakos tikriausiai neturi, rodytų ir bendrašaknio daiktavardžio *disbalansas* vartojimas: anglų kalboje *disbalance* skaičiumi kaitomas (plg. *disbalances*), tačiau lietuviškasis atitikmuo, bent jau ekonomikos apžvalgoje, daugiskaita nevartojamas.

Kitais atvejais kaip terminas būna įsigalėjęs (ir į žodynus įtrauktas) priesagos *-umas* daiktavardis vienskaitos forma, tačiau pavartojamas ir daugiskaita, pvz.: *2011 m. litų ir eurų ilgalaikių palūkanų normų skirtumas, išreikštas Lietuvos ir Vokietijos VVP pajamingumų skirtumu, padidėjo ant-rąjį pusmetį paaštrėjus kai kurių euro zonos valstybių skolų krizei. Lietuvos ir Vokietijos VVP, išperkamu 2016 m., pajamingumų skirtumas per 2011 m. buvo išaugęs 211 bazinių punktų – iki 4,67 procento* (MA 2011: 34). Daugiskaitą šiuo atveju būtų galima laikyti konteksto paveikta forma, tačiau po ja slypi ir dėsningesnių veiksnių. Juos labiau atskleidžia kitos daiktavardžių grupės skaičiaus vartojimo polinkiai.

2.2. Daugiskaita kaip reikšmės konkretinimo rezultatas

Vienas abstrakčios reikšmės daiktavardžių, kurio daugiskaitos forma taisoma bene dažniausiai, yra *apimtis* (Šukys 2003: 105; Paulauskienė 2004a: 152; 2004b: 304; Kasperavičienė 2006: 218). Tačiau abstrakčios reikšmės daiktavardžiu jį leistų laikyti tik lietuvių kalbos žodynuose nurodomos reikšmės: 1) dydis, plotumas; 2) mastas, užmojis (LKŽ 2012; DLKŽ 2012). Specializuotoje vartosenos srityje šis daiktavardis gerokai konkretinamas. Kita vertus, konkretinimo galimybę numato ir žodynai: juose kaip viena iš žodžio *apimtis* reikšmių nurodoma „dydis“, o daiktavardžio *dydis* viena reikšmių yra „kas galima matuoti, skaičiuoti“ (LKŽ 2012; DLKŽ 2012)⁸.

Ekonomikos kalboje žodžio *apimtis* reikšmė dažnai būna konkretesnė. Pavyzdžiui, sakinyje *Tai kompensavo teigiamos, bet mažėjančios skolos vertybinių popierių ir akcijų išleidimo apimtys* (MA 2012: 47) kalbama ne

⁸ Kalbant apie tam tikrus matus žyminčius daiktavardžius, reikėtų pažymėti, kad su jais siejami skaičiai, nors ir sukonkretina tų daiktavardžių reikšmę, bet nebūtinai juos paverčia skaičiuojamaisiais (t. y. kaitomais skaičiais), plg., nesakome: *jų svoriai skiriasi puse kilogramo*. Tokių daiktavardžių daugiskaita galėtų būti pagrįsta tik įrodžius, kad ji leksikalizavosi, t. y. įgavo specialią leksinę reikšmę, arba kad daiktavardis virto skaičiuojamuoju (plg. *vienas dydis, du dydžiai*). – *Red. pastaba*.

apskritai apie apimtį, o apie du skirtingus dydžius – vertybinių popierių išleidimo apimtį ir akcijų išleidimo apimtį; vienaskaita nurodytų bendrą vertybinių popierių ir akcijų išleidimą arba bendrą to išleidimo apimtį, vadinasi, būtų netiksli. O tikslumas yra oficialiojo dalykinio stiliaus tekstų būdingoji ypatybė. Tačiau dar labiau daiktavardžio *apimtis* reikšmę nagrinėjamoje vartosenoje konkretina tai, kad šis žodis paprastai siejamas su tam tikru skaičiumi, pvz.: *Pirmąjį pusmetį ITRO, papildomų ITRO ir specialaus termino refinansavimo operacijoms, kurių terminas nebuvo pasibaigęs, suteikto likvidumo apimtis nuosekliai mažėjo – nuo 617 mlrd. eurų iki 309 mlrd. eurų* (MA 2010: 98); *Staiga sumažėjo pasaulio ekonominis aktyvumas ir gamybos apimtis krito 1,2 % (2008 m. ketvirtąjį ketvirtį) ir 1,4 % (2009 m. pirmąjį ketvirtį)* (MA 2010: 98). Tokia ne visiškai tiesioginė sąsaja matyti ir iš pateikto pavyzdžio: jame pavartotas būdvardis *teigiamas* ekonomikos kalboje paprastai rodo didesnę už nulį, pliuso ženklą turintį skaičių. Sakinyje *Bankai suteikė 1,4 mlrd. litų naujų paskolų ir sumažino atidėjinius 0,2 mlrd. litų, tačiau grįžtančių paskolų apimtis buvo didesnė, todėl bendras paskolų portfelio prieaugis tebebuvo neigiamas* (Pranešimas 2011 05: 50) tokią netiesioginę sąsają su rodikliu rodo būdvardis *didesnė*.

Su konkrečiais skaičiais ekonomikos kalboje siejama ir daug panašių tam tikrus matus žyminčių daiktavardžių, pavyzdžiui, *dydis, kiekis, lygis, kursas, norma, vertė, tempas: Euro realusis efektyvusis kursas, skaičiuojamas taikant VKI, 2011 m. buvo vidutiniškai šiek tiek žemesnis negu prieš metus* (MA 2012: 25); *Nedarbo lygis buvo 14,8 procento (antrąjį ketvirtį – 15,6 %), trečią ketvirtį iš eilės jis buvo mažesnis nei prieš metus* (Pranešimas 2011 12: 11); *2009 m. pirmąjį pusmetį gyvenamosios paskirties turto kainų metinis didėjimo tempas visoje euro zonoje sumažėjo iki maždaug 2,4 % (2008 m. pirmąjį pusmetį buvo 2,8 %, antrąjį pusmetį – 0,8 %)* (MA 2012: 61). Tokie daiktavardžiai ekonomikos kalboje taip sukonkretėja, kad tampa kaitomi skaičiumi, kaip ir kiti konkrečios reikšmės daiktavardžiai, pvz.: *Atsižvelgdama į šiuos pažeidimus ir veiklos negeroves, Lietuvos banko valdyba AB bankui SNO-RAS taikė įvairias poveikio priemones, jam nustatydavo banko veiklą ribojančių normatyvų dydžius ir reikalavo mažinti banko veiklos riziką* (LBMA 2012: 40); *Euro realieji efektyvieji kursai, pagrįsti įvairiais sąnaudų ir kainų skaičiavimais, 2011 m. pirmąjį pusmetį pakilo, o vėliau nustumuko iki 2010 m. pabaigoje vyravusių lygių; Šių dviejų nacionalinių centrinių bankų pinigų palūkanų normos 2010 m. vasario mėn. buvo didžiausios ES – atitinkamai 5,75 ir 7 %* (MA 2010: 93); *Ketvirtiniai prekių ir paslaugų importo duomenys*

pasverti pagal Eurostato „ComExt“ duomenų bazėje pateiktas Lietuvos eksporto **vertes** (LEA 2012 05: 15); Įvairių P3 sudedamųjų dalių augimo **tempų** skirtumus lėmė nedidelės palūkanos ir vis mažėjantys palūkanų, mokamų už įvairių piniginių turtą, skirtumai (MA 2010: 32).

Ekonomikos kalboje ryškus polinkis tokius daiktavardžius sieti su konkrečiais skaičiais yra vienas pagrindinių jų reikšmės konkretėjimo ir kartu – vartojimo daugiskaitos forma veiksnių. Jį palaiko ir reikšmės konkretėjimas, kylantis iš specializuotoms kalbos vartojimo sritims būdingo reiškinių, procesų, objektų rūšiavimo ir išskirtų rūšių įvardijimo atskirais terminais. Dėl to ir atsiranda tokių sakinių kaip *Mažėja nedarbas, krinta nuosmukio metu sparčiai didėję **ilgalaikio ir jaunimo nedarbo lygiai*** (LEA 2011 11: 3); *Bankai ėmė aktyviau teikti kreditus, ankstesniais metais spartus **bankų turto ir paskolų apimčių** kryptis sumažėjo* (LBMA 2011: 8). Šiais atvejais aktualu nurodyti dvi nedarbo lygio rūšis – ilgalaikio nedarbo lygį ir jaunimo nedarbo lygį, ir dvi apimtis – bankų turto apimtį ir paskolų apimtį. Vartoti tuos atskirus terminus neekonomiška ir nestilinga, o vienaskaita būtų dviprasmiška, todėl ir pasirenkama žodžių *lygis, apimtis* daugiskaita. Beje, tokie dėsningumai veikia ir kitų ekonomikos kalbai (ir ne tik jai) būdingų daiktavardžių skaičiaus formą, pvz.: *Šio regiono problemos nėra vienalytės: tai ne tik didelis valdžios ir privačiojo **sektorių** įsiskolinimo lygis, bet ir bankų sektoriaus, ūkio augimo ir politinės **krizės*** (LEA 2012 08: 5); *Investicijas didino tik valstybinio ir privačiojo **sektorių** išlaidos negyvenamajai statybai* (Pranešimas 2011 12: 10); *Aukščiausio lygio euro zonos vadovų susitikimuose svarstomi pasiūlymai dėl regiono bankinės, fiskalinės ir politinės **sjungų*** (LEA 2012: 08). Su klasifikavimu ir rūšiavimu susijusius skaičiaus vartojimo ypatumus dar labiau turėtų atskleisti kitos daiktavardžių grupės analizė.

2.3. Rūšiavimas ir skaičiavimas

Lietuvių kalboje funkcionuojantys tarptautiniai žodžiai skatina ieškoti tokių abstraktiesiems daiktavardžiams nebūdingos daugiskaitos vartojimo veiksnių, kaip svetimų kalbų įtaka. Vartojami ir kitose kalbose, tie žodžiai gali būti įgiję kitoms kalboms būdingų kaitymo skaičiumi polinkių, tačiau kažin, ar tai vienintelis ir pagrindinis polinkio juos vartoti daugiskaitos forma lietuvių kalboje veiksnys.

Nagrinėjamoje vartosenoje gerokai paplitęs tarptautinis daiktavardis *rizikos*. Anglų kalboje, kuri yra vyraujanti ekonomikos mokslo kalba ir ku-

ria daugiausia plėtojama ekonomikos teorija, šis žodis skaičiumi kaitomas (plg. *risk, risks*), tačiau daiktavardžio *rizikos* daugiskaitos vartojimas skatin-tų daryti prielaidą, kad pirminė paskata yra ne anglų kalbos polinkiai, o reiškinų procesų, ypatybių ir kitų abstrakčių dalykų rūšiavimas. Toks rū-šiavimas ypač būdingas ekonominės analizės tekstams, o iš ten patenka ir į ekonomikos apžvalgas. Pavyzdžiui, rizika, susijusi su bankų veikla, pa-prastai skirstoma į likvidumo, veiklos, kredito ir kitų rūšių riziką. Norint vienu žodžiu apibendrinti visas ar kelias jos rūšis, ir vartojama daugiskaitos forma, pvz.: *Investuodamas užsienio atsargas, Lietuvos bankas susiduria su keleriopa rizika: kredito, valiutų kursų ir palūkanų normos. Įgyvendindamas užsienio atsargoms keliamą saugumo principą, jis nustato normatyvus ir apri-bojimus visoms šioms rizikoms valdyti* (LBMA 2012: 35); *Valdančioji ta-ryba nusprendė sudaryti atidėjinius užsienio valiutos kurso, palūkanų nor-mos ir aukso kainos rizikoms* (MA 2011: 210).

Lietuvių kalboje normine laikoma tik apibendrinamoji medžiagų pava-dinimų daugiskaita. Tiesa, *Kalbos patarimuose*, kur taikoma kalbos reiškinų vertinimo laipsnių sistema, ji laikoma ne pagrindiniu, o šalutiniu normos variantu – pagrindiniai variantai *įvairus vynas, įvairių rūšių vynas, visokia arbata, jogurtas* (KP1 2002: 21). Kitam vienaskaitinių daiktavardžių pogru-piui – abstraktiesiems daiktavardžiams apibendrinamoji daugiskaita tiesiogiai nepripažįstama, tačiau ji numatoma nurodant minėtą reikšmės sukonkretė-jimo išimtį. Kaip ją iliustruojančių pavyzdžių pateikiama: *Žmogus gali būti apimtas įvairiausių baimių. Kraštui tenkančias grėsmes galima suskirstyti į kelias grupes* (KP1 2002: 20). Tokios daugiskaitos vartosenoje apstu, pvz.: *Tai rodo, kad finansų rinkos pagrindines grėsmes Lietuvai įžvelgė dėl galimo poveikio iš užsienio* (LBMA 2012: 33); *Šalies finansų sektoriui ir visos eko-nomikos stabilumui didžiausią grėsmę kelia ekonomikos augimo ribotos per-spektyvos ir grėsmės, susijusios su periferinėmis euro zonos viešųjų finansų problemomis ir galimomis neigiamomis pasekmėmis pagrindinėms Lietuvos prekybos partnerėms* (MA 2010: 26). Kita vertus, kartais pavartojama ir variantų su vienaskaita, kuri *Kalbos patarimuose* laikoma pagrindiniu normos variantu, pvz.: *Vadovaudamasis saugumo principu, Lietuvos bankas riboja ir aktyviai valdo visų rūšių finansinę riziką, su kuria susiduriama investuojant užsienio atsargas* (MA 2010: 40); *Bankams svarbu toliau didinti kapitalo atsargas, konservatyviai vertinti įvairių rūšių riziką ir sudaryti reikiamus atidėjinius* (FSA 2012: 3). Tačiau ne visuomet įmanoma tais variantais vers-

tis. Pavyzdžiui, sakinyje *Inspektuojant ypač domėtasi, kaip valdoma tam tikrų rūšių rizika, labai daug dėmesio skirta kredito ir likvidumo rizikų valdymui bei vidinio valdymo kokybei* (LBMA 2011: 41) pirmuoju daiktavardžio rizika pavartojimo atveju normos variantas gali būti taikomas, tačiau antruoju galima tik daugiskaita. Pavartojus vienaskaitą, kredito rizika ir likvidumo rizika nebūtų skiriamos kaip dvi rizikos rūšys. Prie tikslumo veiksnio prisideda ir stiliaus bei kalbos ekonomiškumo reikalavimai – kartoti žodį *rizika* būtų ir neekonomiška, ir nestilinga, o aptariant rizikos rūšis išsamiai, jį reikėtų kartoti daug kartų.

Labai panašiais polinkiais pasižymi ir lietuviško žodžio *veikla*, tiksliau – *ekonominė veikla* – vartojimas. Išleidus *Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių* – susistemintą visuomeninių ir ekonominių veiklos rūšių, egzistuojančių šalies ūkyje, rinkinį, kurio klasifikavimo vienetas yra veiklos rūšis (pvz., žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė, kasyba ir karjerų eksploatavimas, apdirbamoji gamyba, statyba, transportas ir saugojimas, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla ir t. t.), iš ekonomikos apžvalgų ėmė trauktis ankstesnio laikotarpio tekstams įprasta šalies ekonomikos analizė pagal sektorius, kartu susiaurėjo ir žodžio *sektorius* vartojimo sritis. Tačiau vietoj jo imtas vartoti junginys *ekonominė veikla*, atrodo, perėmė ir konkretesnės reikšmės daiktavardžio *sektorius*, nurodančio sritį, vietą, reikšmes, pvz.: *Darbo užmokesčio didėjimą privačiame sektoriuje labiausiai lėmė kilęs paslaugų sektoriaus darbo užmokestis – daugiausia prekyboje, informacijos ir ryšių, transporto ir saugojimo veiklose. Jis visus metus kilo ir kitose privačiojo sektoriaus ekonominėse veiklose – pramonėje, statyboje ir žemės ūkyje* (LBMA 2011: 20).

Kai kurie atvejai rodo, kad žodžiai (*ekonominė*) *veikla* ir *sektorius* išties vartojami sinonimiškai, pvz.: *Užimtųjų gausėja privačiame sektoriuje, ypač apdirbamojoje gamyboje, didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje, tačiau yra veiklų, kuriose užimtųjų mažėja, pavyzdžiui, finansų ir draudimo, švietimo, sveikatos priežiūros veiklose* (LEA 2012 05: 3); *Darbo užmokesčio didėjimui privačiame sektoriuje didžiausią įtaką darė didėję atlyginimai paslaugų sektoriuje, ypač prekybos, transporto ir saugojimo bei informacijos ir ryšių veiklose. Darbo užmokestis taip pat kilo ir kitose privačiojo sektoriaus veiklose – pramonėje, statyboje bei žemės ūkyje. Daugiau nei pusę atlyginimų augimo privačiame sektoriuje lėmė didėjusios nereguliariosios išmokos* (LEA 2012 05: 10).

Vadinasi, tokiomis aplinkybėmis vartojamo žodžio *veikla* reikšmė yra gerokai sukonkretėjusi ir jo daugiskaita būtų sukonkretėjusio daiktavardžio kaitymo skaičiumi padarinys. Tačiau ją skatina ir kitas veiksnys. Analizuojant ekonomiką pagal ekonominės veiklos rūšis, kaip ir aptariant finansų sektorių pagal jam kylančios rizikos rūšis, prireikia apibendrinamojo varianto ir tam dažniausiai pasitelkiama žodžio *veikla* daugiskaita, pvz.: *Lietuvos eksporto nuosmukis pirmiausia tiesiogiai paveiktų labiau į užsienio prekybą orientuotas ekonomines veiklas, t. y. pramonę, kasybą, prekybą, transportą ir žemės ūkį* (FSA 2012: 26); *Bankų paskolų nefinansinėms įmonėms portfelio didžiausią dalį sudarė paskolos, suteiktos gamybos, prekybos, transporto, statybos ir nekilnojamojo turto veikloms* (LBMA 2012: 24); *Iš pagrindinių apdirbamosios pramonės veiklų tik maisto pramonės, vienos labiausiai nuo vidaus paklausos priklausančių veiklų, sukuriama pridėtinė vertė buvo mažesnė nei 2009 m.* (LBMA 2011: 14). *Kalbos patarimuose* teiktinesniu laikomas normos variantas – pasakymai su būdvardžiais *įvairus, visoks* – oficialiojo dalykinio stiliaus tekstams netinka dėl nepakankamo apibrėžtumo, o junginys *įvairių rūšių ekonominė veikla* neatitiktų ekonomiškumo principo. Ekonomistai jo ypač paiso.

Tarptautinio žodžio *ekonomika* vartojimas daugiskaitos forma irgi tik iš pirmo žvilgsnio gali būti siejamas su anglų kalba, kurioje daiktavardis *economy* skaičiumi kaitomas (plg. *economies*)⁹. Lietuviškuose tekstuose daugiskaita dažniausiai pavartojama įvardijant tam tikros rūšies ekonomiką. Tiesa, poreikį ją įvardyti neretai kelia iš anglų kalbos atėjęs terminas. Prireikus išsiversti *developed economy*, paplito išsivysčiusi *ekonomika*, į termininę vartoseną linkstantis junginys *small open economy* išsiverstas kaip *maža ir atvira ekonomika* (arba *maža, atvira ekonomika; maža atvira ekonomika*). Terminas *emerging economy* lietuviškas atitikmuo dar nėra nusistovėjęs, vartosenoje pasitaiko variantų *kylanti ekonomika, kylančios rinkos ekonomika, besiformuojanti ekonomika, besiformuojančios rinkos ekonomika* ir kt. Tokiais pasakymais gali būti apibūdinamas konkrečios šalies ūkis, bet dažniau tai būna sąvokos, apimančios daugiau nei vienos šalies ūkį, pvz.: *Didindamas stebėsenos efektyvumą, 2011 m. TVF pirmą kartą parengė penkių didžiausių pasaulio ekonomikų (euro zonos, JAV, Jungtinės Karalystės, Kinijos ir Japonijos) sisteminio poveikio kitoms šalims ir konsoliduotą daugiašalės stebėsenos ata-*

⁹ Ekonomikos mokslo reikšme anglų kalboje vartojamas daugiskaitinis daiktavardis *economics*.

skaitas (LBMA 2012: 68); *Vis dėlto šias mažas ir atviras ekonomikas stipriau veikia tarptautinė aplinka* (LEA 2012 08); **Sistemiškai svarbių ir didelių pasaulio ekonomikų, tokių kaip ES, Kinijos ar JAV, vidaus paklausos pokyčiai tiesioginiais ir netiesioginiais kanalais lemia Lietuvos eksporto paklausos kaitą** (FSA 2012: 26); **Išsivysčiusių ekonomikų augimas ir toliau buvo gana nedidelis. Kartu pasauliniam atsigavimui darė įtaką besiformuojančios ekonomikos, ypač Azijos, jos net kelė susirūpinimą dėl perkaitimą galinčio lemti spaudimo kai kuriose šalyse** (MA 2011: 23); *Pagal pasaulinio augimo tendencijas toliau skyrėsi ne tik išsivysčiusios ir besiformuojančios ekonomikos, bet ir viena išsivysčiusi ekonomika nuo kitos* (MA 2011: 20).

Konkretesnės reikšmės daiktavardis *ūkis* (*ūkiai*), kuriuo galėtų būti vėčiamas anglų kalbos *economy* (*economies*), tokiuose termino reikšmę turinčiuose junginiuose nevartojamas, ir visiškai pagrįstai. Šių junginių vartojimas angliškuose tekstuose rodo, kad jais įvardijami ne konkrečių šalių ūkiai, o ekonomika kaip sistema, pasižyminti tam tikromis struktūrinėmis ypatybėmis. Tokia žodžio *ekonomika* reikšmė nurodoma ir tarptautinių žodžių žodynuose (TŽŽ 2003: 192; Vaitkevičiūtė 2007: 278). Sistema gali būti ir ne viena, nurodant jų grupę, būtų vartojama daugiskaita *sistemas*. Vadinausi, ir ekonomikų grupė gali būti įvardijama kaip *ekonomikos*, o kuriuo nors pagrindu skirstomos sistemos gali būti pavadinamos rūšinėmis sąvokomis (*besivystančios ekonomikos, kylančios ekonomikos* ir t. t.).

Į tai, kad iš panašių paskatų kylanti daugiskaita nebėra pavieniai vartosenos atvejai, dėmesį yra atkreipusi ir R. Vladarskienė (2008: 126). Ji konstatavo tokį pokytį: anksčiau būdavo pažymima, jog kalbama apie tam tikras rūšis ar sritis, o dabar abstraktaus daiktavardžio daugiskaita jau net pavartojama šalia žodžio *rūšys*, pvz.: *Konkurencingo verslo pasaulyje yra daugybė rizikų. Rizikų (=Rizikos) rūšys ir jų klasifikavimas daug priklauso nuo verslo pobūdžio*. Šitaip pavartota daugiskaita laikoma nepateisinama, tačiau apskritai į rūšis skaidomų dalykų daugiskaitai linkstama pritari: *Įmonės pardavimų bendrasis ir grynasis pelningumai; Tokia taršos vertinimo tvarka neatitinka ES reglamento reikalavimų, nes šiame reglamente nurodyta registruoti ir gamybas, kurių metu išsiskiria net nedidelis kiekis 25 rūšių teršalų; Kaimo turizmas – viena populiariausių alternatyvių veiklų*. Ji susiejama su abstrakčių dalykų skaičiavimo atvejais (*Žmogaus psichika, atrodo, nepajėgi vienu metu pajusti dvi grėsmes, du pavojus. Čia reikėtų skirti kelias įtakas ir tendencijas*), o pastarųjų normiškumas laikomas mažiausiai abejotinu. Vis dėlto šių atvejų priežastingumo seka greičiausiai yra atvirkštinė: reiškiniai

(procesai, ypatybės ir kt.) pirma klasifikuojami, ir tik tada klasifikacijos vienetus (rūšis, grupes ir kt.) imama skaičiuoti. Atvejų vertinimo seka, matyt, irgi turėtų būti atvirkštinė: kadangi reiškinių, procesų, ypatybių klasifikavimas yra savaime suprantamas dalykas ir jo pasekmę – konkretesnės reikšmės daiktavardžius – kodifikuotoji norma pripažįsta, mažai tikėtina, kad galėtų būti pripažįstama ir išskirtus klasifikacijos vienetus apibendrintai įvardijanti daugiskaita. Labiau svarstyti, kiek galėtų būti pripažįstamas tolesnis žingsnis – išskirtų rūšių skaičiavimas. Vartosenoje surūšiuotų dalykų tiesioginio skaičiavimo atvejų pasitaiko, pvz.: *Atsižvelgiant į Lietuvos ir kitų valstybių makroekonominę raidą ir kylančius iššūkius, buvo nustatytos mūsų šalies finansų sektoriui galinčios grėsti trys pagrindinės rizikos: a) svarbiausių Lietuvos užsienio prekybos partnerių fiskalinė konsolidacija, b) rizikos premijų didėjimas ir c) sumažėjęs patronuojančiųjų bankų iš Skandinavijos likvidumas* (Pranešimas 2011 05: 54). Tačiau kur kas dažnesnis nesurūšiuotų objektų, įvardijamų daiktavardžiais *balansas, bankrotas, biudžetas, reforma, skola*, skaičiavimas, pvz.: *Reikšmingai išaugęs bankrotų skaičius, kilusios įmonių mokumo problemos padidino neveiksnių paskolų dalį PFI paskolų portfelyje ir sumažino galimybę skolintis* (LBMA 2010: 31); *Fiskalinė sąjunga veikiausiai būtų įgyvendinta kartu su politine ir leistų Europos lygio institucijoms daryti įtaką nustatant euro zonos valstybių narių biudžetus ir vykdant ekonomines reformas, taip pat sujungtų šalių valdžios sektoriaus skolas ir solidarizuotų šiuos įsipareigojimus* (LEA 2012 08: 5); *Ypač didelę grėsmę tiek Europos, tiek ir viso pasaulio ekonomikai kelia išplitusi ir gilėjanti euro zonos viešojo sektoriaus skolų krizė* (Pranešimas 2011 12: 7).

Bendrinės kalbos kodifikuotoji norma, nedarydama išimties nė specialioms jos vartojimo sritims, abstrakčios reikšmės daiktavardžių, bent jau tokių, kaip *apimtis, aplinka, įtaka, pajėgumas, poveikis, remontas*, kaitymo skaičiumi, vadinasi, ir jais žymimų objektų skaičiavimo, nelinkusi pripažinti (žr. Šukys 2003: 105; Paulauskienė 2004a: 152; KP1 2002: 20). Šiuo požiūriu ji, atrodo, yra visiškai suderinta su morfologijos darbuose dėstoma vardažodžių skaičiaus teorija, kuri skiria skaičiuojamus daiktus reiškiančius daiktavardžius ir daiktavardžius, reiškiančius neskačiuojamus daiktus, atitinkamai – skaičiais kaitomus ir jais nekaitomus daiktavardžius. Abstraktieji daiktavardžiai įtraukiami į skaičiais nekaitomų daiktavardžių grupę. Šios grupės daiktavardžių daugiskaita laikoma ne kita skaičiaus forma, o kitos leksinės reikšmės žymeniu (Paulauskienė 1983: 171; 1989: 165; 1994: 147–148; 2004: 149–151). Ta pati forma vienu atveju laikoma kaitybės forma,

kitu – darybos afiksu: „skaičiais nekaitomi daiktavardžiai gali turėti ir daugiskaitos, ir vienaskaitos formas. Tarp tų formų gali būti ir tam tikras koreliacinis ryšys. Tik visada tarp koreliacijos narių yra leksinės reikšmės skirtumas. Šiuo atveju skirtingą skaičiaus formą turinčių bendrakamienių žodžių negalima laikyti to paties žodžio formomis, nes koreliacijos narius sieja ne kaitybos, o darybos ryšys. Gramatinė skaičiaus forma čia pavartojama kaip kitos reikšmės rodiklis“ (Paulauskienė 1989: 165). Tačiau nagrinėjamoje vartosenoje norma nepažeidžiama, nes tie abstrakčios reikšmės daiktavardžiai būna gerokai sukonkretėję. Pavyzdžiui, *biudžetas*, kuris LKŽ aiškinamas kaip 1) valstybės, įstaigos ar asmens pajamų ir išlaidų sąmata ir 2) kaip planuojamas išlaidų apskaičiavimas tam tikram laikui (LKŽ 2012), taip pat *skola*, *balansas* paprastai siejami su tam tikra lėšų suma, o *bankrotas*, *reforma* – su specializuota procedūra. Taigi šių daiktavardžių daugiskaita veikia aiškintina kaip rekatekorizavimo rezultatas – buvusių nekaitomų skaičiais daiktavardžių perėjimas į kaitomųjų kategoriją (žr. Roduner, Čížik-Prokaševa 2006).

IŠVADOS

Aptarta ekonomikos apžvalgų kalba atskleidžia, kad daiktavardžių, laikomų vienaskaitiniais abstrakčiais, daugiskaitos formos vartojimą lemia nemaža veiksnių.

Remiantis išnagrinėta vartoseną, galima skirti tam tikrus prototipinius veiksnius, t. y. tokius, kurie skatina tam tikrų daiktavardžių daugiskaitą. Abstraktų, turinčių priesagas *-imas* (*-ymas*), *-umas*, daugiskaitos vartojimą skatina poreikis skirti leksines reikšmes, t. y. veiksmo objekto ar rezultato reikšmę nuo veiksmą (ekonomikos kalboje – tam tikrą operaciją), procesą, reiškinį įvardijančių daiktavardžių. Pastarųjų irgi vartojama daugiskaitos forma, tačiau ją pirmiausia skatina poreikis pabrėžti kartojimąsi. Veiksmo objekto ar rezultato reikšmės daiktavardžių, turinčių daugiskaitos formą, plitimą skatina ir dalies jų įgyjamas termino statusas ir šio statuso įteisinimas ekonomikos žodynuose. Tai yra prielaida darytis ir daugiau analogiškų terminų. Analogijos principas skatina daugiskaitos vartojimą ir kartotinumui nurodyti.

Matus reiškiančių daiktavardžių daugiskaitos vartojimą ekonomikos apžvalgose labiausiai lemia dažnas šių žodžių siejimas su konkrečiais skaičiais –

ekonominiais rodikliais. Taip reikšmė sukonkretinama, ir daiktavardis imamas kaityti skaičiumi. Kita reikšmės konkretinimo paskata yra ekonominės analizės tekstams būdingas sąvokų skaidymas, specializavimas, kylantis iš polinkio reiškinius, procesus, objektus klasifikuoti. Šis polinkis lemia ir klasifikacijos vienetų apibendrinančio įvardijimo būdą. Išnagrinėta vartosena rodo, kad kaip toks būdas vis dažniau pasirenkama daugiskaitos forma. Norminamuosiuose darbuose rūšims apibendrintai įvardyti siūlomi variantai kalbos vartojimo sričiai, ypač paisančiai ekonomiško principo, nėra parankūs, dažnai jais nėra neįmanoma verstis.

Klasifikuojant reiškinius, objektus, ypatybes, iškyla ir skiriamų klasifikacijos vienetų skaičiavimo klausimas. Tokio skaičiavimo pavyzdžių ekonomikos kalboje esama, tačiau normos atžvilgiu šis reiškinys nevertinamas. Apskritai norminamuosiuose darbuose vienaskaitinių daiktavardžių daugiskaita oficialiojo dalykinio stiliaus tekstams laikoma neteiktina, išskyrus daiktavardžio sukonkretėjimo atvejus. Šiuo atžvilgiu norma yra visiškai suderinta su lietuvių kalbos morfologijos darbuose dėstoma vardažodžių skaičiaus teorija. Teoriniuose darbuose abstrakčiuosius daiktavardžius įvardijant kaip vienaskaitinių daiktavardžių pogrupį, norminamuosiuose darbuose jų daugiskaitos vartojimas laikomas neteiktinu.

Dabartinė kodifikuotoji norma aiškiai pripažįsta tik vieną vienaskaitinių abstrakčiųjų daiktavardžių vartojimo daugiskaitos formą galimybę – daiktavardžio sukonkretėjimą. Tačiau konkretėjimas gali būti nevienodo laipsnio, į tai norminamuosiuose darbuose neatsižvelgiama. Juose tenubrežiamos kraštinės ribos: abstraktaus vienaskaitinio daiktavardžio vartojimas daugiskaita laikomas klaida, sukonkretėjusio – norma. Nepakankamas normos apibrėžtumas irgi yra veiksnys, skatinantis vadinamųjų vienaskaitinių daiktavardžių daugiskaitos vartojimą.

Tokiomis sąlygomis funkcionuojanti vartosena, konkrečiai – ekonomikos kalba, atskleidžia, kad dauguma atvejų vienaskaitinio abstraktaus daiktavardžio daugiskaita būna susijusi su reikšmės konkretėjimu. Vis dėlto pagrindinė paskata ją vartoti yra ne reikšmės konkretėjimas, o kitokie veiksniai. Jie norminamuosiuose darbuose nėra pakankamai įvertinti. Šis straipsnis ir yra bandymas tokius veiksnius aptarti. Patikimiau atsakyti į klausimą, ar aptartieji veiksniai ir vartosenos dėsningumai būdingi ne tik ekonomikos kalbai, būtų galima patyrinėjus kitų bendrinės kalbos vartojimo sričių, ypač specializuotų, skaičiaus vartojimo polinkius. Taigi viliamasi, kad į šio klausimo svarstymą įsitrauks ir kitų sričių kalbos tyrėjai, kūrėjai ir vartotojai.

ŠALTINIAI

- FSA 2011: Lietuvos bankas. *Finansinio stabilumo apžvalga, 2011.*
- FSA 2012: Lietuvos bankas. *Finansinio stabilumo apžvalga, 2012.*
- LEA 2011: Lietuvos bankas. *Lietuvos ekonomikos apžvalga, 2011, lapkritis.*
- LEA 2012: Lietuvos bankas. *Lietuvos ekonomikos apžvalga, 2012, gegužė.*
- LEA 2012: Lietuvos bankas. *Lietuvos ekonomikos apžvalga, 2012, rugpjūtis.*
- LBMA 2008: *Lietuvos banko metų ataskaita, 2007.*
- LBMA 2010: *Lietuvos banko metų ataskaita, 2009.*
- LBMA 2011: *Lietuvos banko metų ataskaita, 2010.*
- LBMA 2012: *Lietuvos banko metų ataskaita, 2011.*
- MA 2008: Europos centrinis bankas. *Metų ataskaita, 2007.*
- MA 2010: Europos centrinis bankas. *Metų ataskaita, 2009.*
- MA 2011: Europos centrinis bankas. *Metų ataskaita, 2010.*
- MA 2012: Europos centrinis bankas. *Metų ataskaita, 2011.*
- Pranešimas 2011: Lietuvos bankas. *Pranešimas apie pagrindinio tikslo įgyvendinimą, funkcijų vykdymą ir bankų sistemos būklę, 2011 m. gegužės mėn.*
- Pranešimas 2011: Lietuvos bankas. *Pranešimas apie pagrindinio tikslo įgyvendinimą, funkcijų vykdymą ir bankų sistemos būklę, 2011 m. gruodžio mėn.*
- Pranešimas 2012: Lietuvos bankas. *Pranešimas apie pagrindinio tikslo įgyvendinimą, funkcijų vykdymą ir bankų sistemos būklę, 2012 m. gegužės mėn.*

LITERATŪRA

- AETŽ 2006: *Aiškinamasis ekonomikos anglų–lietuvių kalbų žodynas.* Sudarė W. Pearce. Vilnius: TEV.
- Babickienė Z. 2012: Veiksmažodžių abstraktų semantiniai pokyčiai. – *Santalka: Filologija, Edukologija* 20 (1), 18–25.
- DLKG 1997: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika,* Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- DLKŽ 2012: *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas.* Prieiga per internetą: <www.dlkz.lt> (žiūrėta 2012 m.).
- Jakaitienė E., Laigonaitė A., Paulauskienė A. 1976: *Lietuvių kalbos morfologija,* Vilnius: Mokslo.
- Kasperavičienė R. 2006: Skaičiaus formos vartojimas ir norma. – *Kalbos kultūra* 79, 217–223.
- KP1 2002: *Kalbos patarimai 1: Gramatinės formos ir jų vartojimas,* Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- KPIB 1995–2005: *Kalbos patarimų informacinis biuletenis 1–20,* Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

- LKŽ 2012: *Lietuvių kalbos žodynas*. Prieiga per internetą: <www.lkz.lt> (žiūrėta 2012 m.).
- LKŽin 1998: *Lietuvių kalbos žinynas*. Sudarė P. Kniūkšta. Kaunas: Šviesa.
- LRTB 2012: *Lietuvos Respublikos terminų bankas*. Prieiga per internetą: <<http://terminai.vlkk.lt>> (žiūrėta 2012 m.).
- Miliūnaitė R. 2002: Gramatikos normų variantai ir jų vertinimo ypatumai. – *Kalbos kultūra* 75, 35–47.
- Miliūnaitė R. 2003a: Kalbos reiškinių vertinimo laipsniai. – *Acta Linguistica Lithuanica* 48, 97–103.
- Miliūnaitė R. 2003b: *Lietuvių kalbos gramatikos norminimo pagrindai*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.
- Miliūnaitė R. 2003c: Nenorminiai gramatikos reiškiniai ir jų vertinimo ypatumai. – *Kalbos kultūra* 76, 17–29.
- Miliūnaitė R. 2004: Būvio raiškos būdvardiškaisiais žodžiais vartosenos polinkiai. – *Kalbos kultūra* 77, 26–39.
- Miliūnaitė R. 2006a: Kodifikacijos ir vartosenos santykiai dabartinėje lietuvių kalboje. – *Lituanistica* 3 (67), 50–59.
- Miliūnaitė R. 2006b: Kodifikacijos ir vartosenos santykių modelis. – *Kalbos kultūra* 79, 9–28.
- Miliūnaitė R. 2007: Kodifikuotų normų keitimas: už ir prieš. – *Kalbos kultūra* 80, 7–23.
- Oginskienė E. 1994: Dėl veiksmažodinių daiktavardžių vartojimo kanceliarinėje kalboje. – *Kalbos kultūra* 66, 52–58.
- Pakerys J. 2006: Veiksmažodinio konstrukcija lietuvių kalbos gramatikoje. – *Daiktavardinio junginio tyrimai*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 5–149.
- Paulauskienė A. 1983: *Lietuvių kalbos morfologijos apybraiža*, Kaunas: Šviesa.
- Paulauskienė A. 1989: *Gramatinės lietuvių kalbos vardažodžių kategorijos*, Vilnius: Mokslas.
- Paulauskienė A. 1994: *Lietuvių kalbos morfologija: paskaitos lituanistams*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Paulauskienė A. 2004a: *Lietuvių kalbos kultūra*, Kaunas: Technologija.
- Paulauskienė A. 2004b: *Teisininkų kalba ir bendrosios normos*, Vilnius: Justitia.
- Paulauskienė A. 2006: *Lietuvių kalbos morfologijos pagrindai*, Kaunas: Technologija.
- Paulauskienė A., Tarvydaitė D. 1986: *Gramatikos normos ir dabartinė vartoseną*, Kaunas: Šviesa.

- Roduner M., Čižik-Prokaševa V. 2006: Skaičiaus kategorija. – *Daiktavardinio junginio tyrimai*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 3–100.
- Šukys J. 2003: *Kalbos kultūra visiems*, Kaunas: Šviesa.
- TŽŽ 2003: *Tarptautinių žodžių žodynas*. Antra pataisyta laida, Vilnius: Alma littera.
- Vainienė R. 2005: *Ekonomikos terminų žodynas*, Vilnius: Tyto alba.
- Vaitkevičiūtė V. 2007: *Tarptautinių žodžių žodynas*, Vilnius: Žodynas.
- Vladarskienė R. 2008: Skaičiaus formų vartojimo problemos dabartinėje lietuvių kalboje. – *Specialybės kalba: terminija ir studijos*, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 124–127.

Gauta 2012 11 06

THE USAGE OF ABSTRACT NOUNS IN PLURAL IN THE LANGUAGE OF ECONOMICS AND THE NORM

S u m m a r y

The article deals with the topical issue of singular abstract nouns used in plural in one particular domain of modern Lithuanian – the language of economics. Factors determining and supporting such usage are discussed. Insufficient determinacy of codified norm can be viewed as one of the factors: publications codifying the language mention only the exception when the meaning becomes more concrete, though concreteness can have a different degree. When only opposing margins of the norm and mistake are indicated (usage of a concrete noun is viewed as correct and of an abstract noun as incorrect) the users are entitled to make a decision about every borderline case.

Analysis of particular groups of nouns uncovers other factors supporting the usage of abstract nouns in plural. It appears that the plural of the most typical representative of abstract nouns – derivates with the suffix *-imas (-ymas)* is not only a sign of a change in meaning. Quite a few of such derivates are used in the plural in texts of economics as terms and some of them are included in dictionaries of economics; this encourages the creation and usage of new terms in plural based on analogy with existing terms.

Another group of abstracts in plural raises the importance of such a factor as avoidance of ambiguity – a noun in the singular could be ambiguous in a particular context. This factor ought to be related with previously mentioned factors of concreteness of the meaning and necessity to express an opposition “one – many”.

The codified norm allows an exception for one group of nouns in the singular – names of materials – to be used in plural in order to express a variety of

kinds. The usage researched shows that this exception is also being applied to abstract nouns.

Probably the main factor supporting the abstracts in plural is the increase in concreteness of meaning which is recognized by the norm, although the usage shows that there are some secondary or separate factors. These factors are strong and complex, therefore norms ought to be evaluated appropriately and the usage of abstracts in plural should not be linked with the influence of other languages alone.

This article is an initial attempt to investigate this particular subject important for usage. It is being researched on the basis of data from one domain of the standard language, though this analysis might encourage the research to be extended to other domains. This would allow more reliable conclusions to be drawn about the spreading of abstract nouns in plural and their inherence in different styles.

KEYWORDS: abstract nouns, *singularia tantum*, inflectional change in number, increase in concreteness of meaning, derivatives, norm, usage.

RAMUNĖ VASKELAITĖ
Lietuvos bankas
Gedimino pr. 6, LT-01103 Vilnius
rvaskelaite@lb.lt